

تاریخ رشیدی (دفتر اول)

نالیف:

میرزا محمدحیدر دوغلات

(۹۰۵-۹۵۷ ه.ق)

تصحیح:

پروفسور دکتر اسلام پختی

(دانشگاه ملی قزاق بنام الفارابی)

تهران ۱۳۹۸ آلمانی ۲۰۱۹

سرشناسه:	دوغلات، میرزا محمد حیدر، ۹۹۰۵-۹۵۸ق.
عنوان و نام پدیدآور:	تاریخ رشیدی/تالیف میرزا محمدحیدر دوغلات؛ تصحیح اسلام جمعی؛
مشخصات نشر:	تهران: اوغوزخان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری:	۲ ج.
شابک:	۱۱۰۰۰۰۰ ریال؛ دوره ۵-۹-۹۵۷۴۱-۶۲۲-۹۷۸؛ ۴۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۱، ۹-۱۱-۹۶۳۲۱-۶۲۲-۹۷۸؛ ۶۵۰۰۰۰ ریال، ج. ۲، ۶-۱۱-۹۶۳۲۱-۶۲۲-۹۷۸
نوع سند:	فیا
یادداشت:	عنوان لاتینی شده: p Mirza Muhammad Haydar Dughlat. Tarikh - i Rashidi
یادداشت:	نمایه.
موضوع:	مغولان - تاریخ
موضوع:	Mongols - History
موضوع:	مبای مرکزی - تاریخ
موضوع:	Asia, Central - History
شناسه افزوده:	تاریخ اسلام - تصحیح
شناسه افزوده:	The history of Islam
رده بندی کنگره:	۱۷۷۳
رده بندی دیویی:	۹۵۰/۲
شماره کتابشناسی ملی:	۵۹۰۶۵۳

انتشارات ابوغوز خان

تاریخ رشیدی (دفتر اول)

مولف: میرزا حیدر دوغلات (۱۲۵۰-۱۲۷۰ ق.)

نوبت چاپ: اول - تهران - انتشارات ابوغوز خان

سال چاپ: تابستان ۱۳۸۰

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

ویراستار فنی: گلناز محسن پور

طراح روی جلد: منیژه بیگ بابایی

محل نشر: تهران

قیمت: ۴۵۰۰۰ تومان

قیمت دوره: ۱۱۰۰۰۰ تومان

صحافی: گلناز محسن پور

چاپ: مجید

شابک دوره: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۷۴۱-۹-۵

شابک این جلد: ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۳۲۱-۰۰-۹

تهران، تهرانسر، بلوار یاس، خیابان نیایش، خیابان سعادت، بلوک C-d-۸ واحد ۷

تلفن: ۴۴۵۷۷۹۸۱

پیش‌گفتار مصحح

با کتاب تاریخ رشیدی از سال‌های ۱۹۹۰ میلادی آشنایی دورادور داشتم. آن‌هم به مناسبت مطالعه کتاب شرق‌شناس و دانشمند قزاق پروفیسور عبدالستار دربسعلی بنام «ستارگان دشت قزاق» که در آن کتاب صفحات قابل‌توجهی به حیات میرزا محمد حیدر دوغلات و اثر تاریخ رشیدی وی اختصاص داده بود. آنچه توجه مرا جلب کرد اثر مذکور به زبان فارسی نوشته شده بود. من مشتاق بودم تا نسخه دست‌نویس آن را به دست آورم. بر طبق اطلاعاتی که مؤلف قزاق داد بود نسخ دست‌نویس آن در تاشکند، دوشنبه، کشمیر، سن‌پترزبورگ، لندن و تهران نگهداری می‌شود.

سال‌ها پس‌ریز می‌گذشت و من همچنان مشتاق دیدار حداقل با یک نسخه دست‌نویس تاریخ رشیدی بنام را می‌گذارند. سال ۱۹۹۹ توفیق آن را داشتم که رساله دکترای (Ph.D) خود را با نام «حافظ و ادبیات قزاق» را با موفقیت در هیئت علمی به ریاست پروفیسر آکادمیک رحمانقول بردیبای دانشگاه خواجه احمد یسوی در شهر ترکستان که مرکز استان ترکستان در جنوب قزاقستان واقع است دفاع نمایم. استاد راهنمای من در کار پژوهشی پروفیسور مکمتاس میرزا احمداوغلو بود. رساله مزبور برای اولین بار جامعه علمی قزاق را با ادبیات عرفانی و مشترکات فرهنگی - ادبی ایران با آسیای میانه بالأخص با قزاقستان آشنا کرد. و زمینه تحقیقات عمیق‌تر ادبیات عرفانی در قزاقستان را فراهم ساخت؛ که بعد عرفان دوره میانه آسیای مرکزی ثقل تحقیقات خیل پژوهشگران داخلی و خارجی شد.

در همان سال ۱۹۹۹ بعد از اتمام دفاعیه از رساله دکتری مذکور مکمتاس میرزا احمداوغلو و عبدالستار دربسعلی در کرسی استادی و راهنمای فوق دکتری برای من «بعد ادبی تاریخ رشیدی» را پیشنهاد نمودند که مورد موافقت کمیسیون پذیرش وزارت علوم و آموزش عالی جمهوری قزاقستان قرار گرفت. از رساله

علمی خود در سال ۲۰۰۷ میلادی در انستیتوی ادبیات و هنر به سرپرستی آکادمیک سربیک قیرابای با موفقیت دفاع کردم. در همان سال ۱۹۹۹ پروفیسور مکمتاس میرزا احمد اوغلو به من پیشنهاد کرد که نسخه دست‌نویس بایگانی تاشکند را از فارسی به زبان قزاقی ترجمه کنم. پیشنهاد وی برای من هدیه بزرگی بود. بعد از توافق با من دست‌نویس مزبور در اختیار من قرار گرفت. با اشتیاق خاصی کار ترجمه را آغاز کردم با تمام مشکلات ترجمه نخست در سال ۲۰۰۳ میلادی از زیر چاپ درآمد. کار بازمینی و ترجمه کامل آن همچنان برای من جزئی از کار روزمره‌ام شده بود؛ که خوشبختانه نسخه ترجمه کامل‌تر بر اساس کتاب تاریخ رشیدی به تصحیح خودم که در سال ۲۰۱۴ از دانشگاه دولتی صراز به چاپ رسیده بود صورت گرفت. کتاب تصحیحی بنده بر اساس نسخ دست‌نویس‌های «زبکستان، تاجیکستان و نسخه لندن که مصحح آن دکتر ع. غفاری فرد است صورت گرفته بود. نسخه دوم ترجمه این‌جانب از فارسی به قزاقی به مناسبت ۵۵ سالگرد تشکیل خانات قزاق برای دومین بار از سوی وزارت فرهنگ و ورزش جمهوری قزاقستان منتشر شد. از آنجایی‌که مؤلف کتاب تاریخ رشیدی (محمد حیدر دوغلات در سال ۱۴۹۹ میلادی در اوراتپه به دنیا آمده است. امسال یعنی ۲۰۱۹ میلادی ۵۲۰-مین سالگرد تولد وی است. به این مناسبت برای برگذاشت سالگرد تولد وی برای دومین بار امکان نشر نسخه تصحیحی کتاب تاریخ رشیدی به زبان فارسی با کیفیت بهتر و خطاهای کمتر در تهران و آلماتی فراهم شد. البته این بار با چند ویژگی دیگر امکان عملی پیدا کرده است:

۱. حمایت و تشویق رئیس دانشگاه ملی قرن بنام الفارابی دکتر پروفیسور عالم جان موتان اوغلو در چارچوب پژوهش‌های مرکز تحقیقات «توران-ایران» به مدیریت پروفیسور دکتر اسلام چمنی در صدر عواس کریم این کار ارزشمند قرار دارد که جای بسی سپاس و قدردانی از جناب ایسان را دارد.
۲. همکاری دانشگاه الفارابی با دانشگاه علامه طباطبائی تهران که منجر به همکاری استادان و پژوهشگران دو دانشگاه مذکور گردید. در این راستا همکاری و همیاری مصحح کتاب تاریخ رشیدی و دکتر بهروز بیک بابایی از

دانشگاه علامه طباطبائی زمینه تصحیح کتاب برای بار دوم و چاپ مقالات و نوشتن پیشگفتارهای در حول و حوش کتاب تاریخ رشیدی فراهم ساخت.

۳. بی‌گمان در چاپ کتاب در تهران از همکاری مدیریت انتشاراتی اوغوزخان و همکاران فنی خدمات کامپیوتری مجد بخصوص جناب آقای کاظم اکبریان به‌عنوان عامل مؤثر در نشر کتاب تاریخ رشیدی با سپاس و امتنان یاد می‌کنم.

در ختم کلام لازم به یادآوری است که در کار تصحیح کتاب و گفتارها خطای و کم و کسری در بیان و ارائه مطلب وجود داشته باشد در صورت شائبه با بزرگواری به آدرس ایمیل ما ارسال دارید تا در چاپ‌های بعدی به تصحیح آن بپردازیم و یا حداقل در مقاله‌ای جداگانه نقد مقبول شما را انتشار دهیم.

jemeneyislam@yahoo.com

پروفسور دکتر اسلام چمنی - آلمانی

۲۰۱۹/۷/۱۰

فهرست

۵	سخن ناشر
۹	پیشگفتار مصحح
۱	مقدمه مصحح
۱۲	آغاز تاریخ رشیدی
۱۵	گفتار در ابتداء احوال توغلقتمور خان
۱۷	گفتار در شرح اسلام توغلقتمور خان
۲۲	نقل از ظفرنامه
۲۲	ذکر لشکر کشیدن توغلقتمور خان بر ممالک ماوراءالنهر
	گفتار در مشورت کردن حضرت صاحبقران با امیر حاجی برلاس و مراجعت کردن از
۲۴	لب - سون ملاقات کردن با امراء توغلقتمور خان
۲۸	ذکر لشکر کشیدن توغلقتمور خان به ولایت ماوراءالنهر، نوبت دوم
۳۰	ذکر مراجعت کردن توغلقتمور خان به تختگاه خویش
۳۲	گفتار هشت - ذکر الیاس راجه خان
۳۳	گفتار نه - نقل از ظفرنامه
	گفتار در توجه نمودن امیر حسین و حضرت صاحبقرانی به جانب طای خان و بدخشان
۳۳	و صلح کردن پادشاهان
۳۶	گفتار ده - نقل از ظفرنامه
۳۶	گفتار در رجوع حضرت صاحبقران از لب پل سنگین و گریختن لشکر جته
۴۰	گفتار یازده - نقل از ظفرنامه
	گفتار در خواب دیدن حضرت صاحبقران و به آن نفاذ آمدن و آهنگ جنگ الیاس
۴۰	خواجه خان کردن
۴۲	گفتار دوازده - نقل از ظفرنامه
۴۲	گفتار در محاربه امیر حسین و حضرت صاحبقران با لشکر جته در طغر بافتن ایشان
۴۷	گفتار سیزده - نقل از ظفرنامه
	گفتار در قورلئای کردن امیر حسین و صاحبقران و برداشتن کابل شاه اسلام را به خانی
۴۷	
۵۱	گفتار چهارده - نقل از ظفرنامه
۵۱	گفتار در جنگ لای و شرح کیفیت آن
۶۰	گفتار پانزده - نقل از ظفرنامه

۶۰	محاصره کردن لشکر جته سمرقند را
گفتار شانزده - گفتار در اختتام کار الیاس خواجه خان و آنچه بعد از وفات وی واقع	
۶۲	شد و مخالفت و استیلائی امیر قمرالدین
۶۴	گفتار هفده - گفتار در ذکر احوال امیر قمرالدین
۶۸	گفتار هیجده - نقل از ظفرنامه
گفتار در نهضت همایون حضرت صاحبقران به جانب جته که عبارتست از مغولستان	
۶۸	است، نوبت سیوم
۷۲	گفتار نوزده - نقل از ظفرنامه
۷۲	گفتار در زفاف همایون صاحبقران از دریای سرادق ابهت پناه دلشاد آغا
۷۵	گفتار بیست - نقل از ظفرنامه
گفتار در توجه نمودن حضرت صاحبقران به صوب خوارزم نوبت سیوم و هم از راه	
۷۵	جمعیت تردد به سطره باغی شدن سار بوغا و عادلشاه و بهرام جلایر
۷۹	گفتار بیست و یک - نقل از ظفرنامه
گفتار در توجه سرب صاحبقران به جانب جته که عبارت از مغولستان است، نوبت	
۷۹	چهارم
۸۲	گفتار بیست و دو - نقل از ظفرنامه
۸۲	ذکر وفات امیرزاده جهانگیر
۸۴	گفتار بیست و سه - نقل از ظفرنامه
۸۴	گفتار در لشکر فرستادن صاحبقران به سر قمرالدین
۸۶	گفتار بیست و چهار - نقل از ظفرنامه
گفتار در نهضت همایون با صولت گردون و کربت انجم حضرت صاحبقران به جانب	
۸۶	جته که عبارت از مغولستان است نوبت پنجم
۸۸	گفتار بیست و پنج - گفتار در اختتام کار امیر قمرالدین
۸۹	گفتار بیست و شش - ذکر ابتدای احوال خضر خان ابن ترکتمور خان
۹۶	گفتار بیست و هفت - ذکر محمد خان ابن خضر خواجه خان
۹۸	گفتار بیست و هشت - ذکر شیرمحمد خان ابن محمد خان
۹۹	گفتار بیست و نه - ذکر ابتدای روزگار اویس خان
۱۰۰	گفتار سی - ذکر امیر سیدعلی و حکایاتی که بان تعلق دارد
گفتار سی و یک - ذکر وقایعی که میان شیرمحمد خان و اویس خان شده بر سبیل	
۱۰۴	جمال
۱۰۵	گفتار سی و دو - ذکر خانیات اویس خان

- گفتار سی و سوم - ذکر احوال امیر خدایداد در رفتن او به مکه و اختتام کار او. ۱۰۸
- گفتار سی و چهارم - ذکر شهادت اویس خان ۱۱۲
- گفتار سی و پنجم - ذکر واقعه ایرازان بعد از شهادت اویس خان ۱۱۴
- گفتار سی و ششم - ذکر رفتن یونس خان و ایرازان به سمرقند پیش میرزا الغ بیگ ۱۱۵
- گفتار سی و هفتم - ذکر خانیت ایسن بوغا خان ابن اویس خان بعد از ویرانی ایرازان ۱۱۶
- گفتار سی و هشتم - ذکر توجه میر سیدعلی به کاشغر و گرفتن کاشغر [۱۱۱]... ۱۱۷
- گفتار سی و نهم - ذکر مخالفت امرا به ایسان بوغا خان و آنچه در آن ایام واقع شد ۱۲۰
- گفتار سی و دهم - ذکر ابتدای خانیت یونس خان [۱۱۷] ۱۲۳
- گفتار سی و یازدهم - ذکر احوال یونس خان بر سبیل تفصیل ۱۲۵
- گفتار سی و دوازدهم - ذکر آمدن یونس خان به مغولستان ۱۲۷
- گفتار سی و سیزدهم - ذکر ایالت سانسیر میرزا در کاشغر بعد از وفات پدرش میر سیدعلی و اختتام کار [۱۲۲] ۱۲۹
- گفتار سی و چهاردهم - ذکر خانیت دوست محمدخان ۱۳۱
- گفتار سی و پانزدهم - ذکر آمدن یونس خان بار دوم از پیش میرزا سلطان ابوسعید ۱۳۳
- گفتار سی و شانزدهم - ذکر قتل یونس که بعد از مردن دوست محمد خان و استیلا یافتن یونس خان واقع شده و کشتن بر سر غلان ابن ابوالخیر خان اوزبیک ۱۳۵
- گفتار سی و هفدهم - ذکر وصال شیخ جمال در بند افتادن خان (یونس) به دست او ۱۳۷
- گفتار سی و هجدهم - وقایعی که بعد از قتل شیخ جمال رخ واقع شده است در میان یونس خان و پادشاهان ماوراءالنهر بر سبیل اجمال ۱۳۹
- گفتار سی و نهم - ذکر ایالت محمدحیدر میرزا در کاشغر ۱۴۲
- گفتار سی و دهم - ذکر ابتدای احوال ابابکر میرزا ۱۴۳
- گفتار سی و یازدهم - ذکر میرزایان ختن ۱۴۴
- گفتار سی و دوازدهم - ذکر گرفتن میرزا ابابکر ختن را و مستأهل ساختن میرزایان ختن ۱۴۵
- گفتار سی و سیزدهم - ذکر خدیعت ابابکر میرزا با محمدحیدر میرزا بعد از آمدن کردن محمدحیدر میرزا امرای خود را به سخن میرزا ابابکر ۱۴۶
- گفتار سی و چهاردهم - ذکر رفتن یونس خان به مدد محمدحیدر میرزا بر سر میرزا ابابکر و شکست یافتن ایشان ۱۴۸
- گفتار سی و پانزدهم - لشکر کشیدن یونس خان جهت کومک محمدحیدر میرزا به یارکند، بار دوم و شکست یافتن ایشان از میرزا ابابکر ۱۵۰

گفتار پنجاه و شش - ذکر ابتدای روزگار سلطان محمود خان ابن یونس خان ...	۱۵۳
گفتار پنجاه و هفت - ذکر جنگ و وحشتی که در میان یونس خان و محمدحیدر میرزا در آفسو واقع شده	۱۵۵
گفتار پنجاه و نه - ذکر در آمدن یونس خان و الوس مغول در تاشکند و صلح میان سلطان احمد میرزا و عمر شیخ میرزا و سلطان محمود خان	۱۶۰
گفتار شصت - ذکر اختتام کار یونس خان	۱۶۳
گفتار شصت و یک - ذکر جنگ جر که میان سلطان احمد میرزا و سلطان محمود و خان واقع شد	۱۶۴
گفتار شصت و دو - ذکر نسبت فرمودن سلطان محمود خان با پدرم محمدحسین گمکان - نورالله مرقد (هما)	۱۶۶
گفتار شصت و سه - ذکر آنچه در مدت سلطنت سلطان محمود خان در تاشکند واقع شد و اصلاح کار و اختتام روزگار او	۱۶۸
گفتار شصت و چهار - ذکر سلطان احمدخان	۱۷۱
گفتار شصت و پنج - ذکر منصور خان - غفر ذنوبه	۱۷۴
گفتار شصت و شش - ذکر ه خان ابن منصورخان	۱۸۱
گفتار شصت و هفت - ذکر سید خان ابن سلطان احمد خان	۱۸۲
گفتار شصت و هشت - گفتار ابن سایل حمیده و خصایل گزیده سلطان سعید خان	۱۹۰
گفتار شصت و نه - ذکر عبدالرشاد خان ابن سلطان سعید خان	۱۹۴
گفتار هفتاد - گفتار در اختتام دفتر اوایل تاریخ رشیدی	۲۰۶
فرهنگ نامه مختصر	۲۰۸
اشعار ترکی با ترجمه فارسی	۲۱۳
نمایه	۲۱۵

مقدمه مصحح

تاریخ رشیدی کتابی است با ویژگی‌های خاص خود که اطلاعات منحصر به فردی در زمینه تاریخ، ادبیات، جغرافیا، باورها و اعتقادات و آداب و سنن اقوام و ملل و دیگر زمینه‌ها به خوانندگان ارائه می‌دهد. این اثر بین سال‌های ۱۵۴۲-۱۵۴۶ در کشمیر به زبان فارسی توسط میرزا محمد حیدر دوغلات (۱۴۹۹-۱۵۵۱) تألیف شده است. نویسنده کتاب از ترکان طایفه دوغلات است. وی در وراتر نزدیک تاشکند در ۱۴۹۹ به دنیا آمد و ده سال آخر عمر خویش را در تبعید بیست ساله‌ای ۱۵۴۱-۱۵۵۱ با حمایت همایون شاه فرزند بابر شاه در کشمیر حاکم بود. در همان سال‌ها اثر فوق‌الذکر را تحت تأثیر «بابرنامه» ظهیرالدین محمد بابر با استفاده از منابع معتبر تاریخی همچون تاریخ جهانگشای عظاملک جوینی، جامع التواریخ رشیدالدین فضل‌الله، ظفرنامه شرف‌الدین علی یزدی، تاریخ گزیده حمدالله مستوفی و ابن اربعه اولوغ بیگ و دیگر منابع تاریخی و ادبی، دیده‌ها و شنیده‌های خود را افزود. معتمد به رشته تحریر درآورد. زبان مؤلف اگرچه ترکی بود و منظومه‌ای به ترکی، نام «جهان نامه» دارد از آنجایی که منابع مورد استفاده‌اش قریب به اکثر آن‌ها به زبان فارسی بوده است لاجرم اثر خویش را به فارسی تألیف نمود. انگیزه دیگر در نوشتن به فارسی آثار تاریخ جهانگشای و جامع التواریخ و ظفرنامه در واقع پیوستگی تاریخی داشته و وقایع تاریخی را از زمان چنگیز خان تا قرن چهارده میلادی بدون گسستگی شرح و بیان می‌کنند. از آنجایی که تاریخ رشیدی میرزا حیدر هم

بیانگر تاریخ اولاد و احفاد چنگیز خان است تحریر آن به فارسی امری عادی و طبیعی است. چون همه آثار پیش از آن به فارسی تألیف شده بود.

تاریخ رشیدی میرزا حیدر تاریخ احفاد چنگیز خان را از زمان به تخت نشاندن توغلو قتمورخان پسر ایسان بوغا خان توسط امیر بولاتجی دوغلات در سال ۱۳۴۷ تا زمان به سلطنت رسیدن رشید سلطان پسر سعید خان در سال ۱۳۳۳ و حوادث هندوستان در زمان تبعید خود مؤلف توسط رشید خان تا زمان ۱۳۴۱ زمان حاکم شدنش در کشمیر را در برمی گیرد. در فاصله دو قرن در آسیای مرکزی، هندوستان و کشمیر و ثبت وقایع مختلفی در کشمکش های سیاسی بین مدعیان تخت خانی به وقوع می پیوندد. درگیری های سیاسی و نظامی بین امیر مو و اولاد وی با مدعیان سلطنت اولاد جغتای خان در ماوراءالنهر از یک سو و از سوی دیگر درگیری های آنان با جانشینان جوجی خان، جنگ های بین شیانی خان ازبک با شاه اسماعیل صفوی و درگیری های فی مابین اولاد چنگیزی از وقایع مهم کتاب تاریخ رشیدی را رقم می زند. یکی از مهم ترین وقایع تاریخی کتاب بدون گمان نداشتن تاریخ بنیان گذاری خانات قزاق است؛ زیرا دولت خانی قزاق در بهر حال درگیری های سیاسی و نظامی برای به دست آوردن تخت خانی اولاد و احفاد چنگیزی و دیگر مدعیان ترک تبار از بین غبار ناآرامی ها و بی هویتی های آن زمان با شکل و هویت ملی خاص خود را با تأسیس خانات قزاق اعلام نمود که امروزه وارث آن جمهوری قزاقستان است. ما به خاطر اهمیت تاریخی این موضوع گفتار مستقلی به آن اختصاص داده ایم که کنجکاوان تاریخ قزاق می توانند به آن مراجعه نمایند.

بعد دیگر کتاب تاریخ رشیدی بعد ادبی اثر است. از این نظر بخشی از کتاب گلچینی از ادبیات قرون میانه شاعران فارسی و ترک زبانان است. با نمونه هایی از ابیات آثار بزرگان ادب فارسی مانند سعدی، عبدالرحمن جامی،

انوری و امثالهم از سویی و بزرگانی چون علیشیر نوایی و غزل سرائانی که به ترکی غزل سراینده‌اند مثل لطفی، عطایی و سکاکی. در فصلی از کتاب شرح حال مختصری از نامداران ادب و عرفان آن زمان گنجانده شده است. ویژگی دیگر بُعد ادبی اثر به‌کارگیری صناعات ادبی همچون کنایات و تشبیهات و استعاره‌ها است که نویسنده در جای‌جای بیان واقعات تاریخی توانسته است با مهارت اشعار شاعران را با حوادث همگون و هم‌معنا بکار ببرد که بیان از تزیینی و هوش‌بندی نویسنده نیز هست.

درچه کتاب تاریخ رشیدی میرزا حیدر دوغلات به زبان فارسی است ولی به تاریخ - رافیا، کوچکی از ایران اشاره کرده است. این کتاب بیشتر در مورد تاریخ مناطق آسیای - اانه (ترکستان)، افغانستان، کشمیر، پاکستان و شرق چین است؛ بنابراین ترجمه می‌گردد به زبان‌های این مناطق ترجمه گردد تا همگان به راحتی از آن مستفید شوند. بدیهی است که در آن دوره بر مناطق مذکور نوادگان ترک شده چنکیزی و با خود ترکان حکومت می‌کرده‌اند. در نتیجه این تاریخ به نوعی تاریخ ترکان - محسوب می‌شود؛ بنابراین ترجمه کتاب تاریخ رشیدی میرزا حیدر دوغلات به زبان ترکی اهمیت و الویت دارد. طبیعی است ترجمه از فارسی روان به زبان‌های مذکور راحت‌تر و بهتر خواهد بود.

پیوست‌هایی که مصحح کتاب هم در دفتر اول و هم در دفتر دوم ارائه نموده‌اند برای ترک‌شناسی اهمیت شایانی دارد؛ زیرا مصحح در پیوست‌های خود اطلاعاتی در مورد واژگان ترکی بکار رفته در کتاب «تاریخ رشیدی میرزا حیدر دوغلات» را ارائه داده و نمایه اسامی اشخاص، مکان‌ها، اصطلاحات بکار رفته در کتاب مذکور را آماده کرده است که اکثر آن‌ها از گنجینه واژگان زبان ترکی است؛ بنابراین تحلیل و بررسی آن‌ها بر زبان ترکی غنای بیشتری خواهد بخشید.